

ENSV SARK-i Banditismivastase Võitluse Osakonna eriteade
13. veebruar 1946. a.

10. veebruaril 1946 võtsid SARK-i Võrumaa osakonna töötajad Võrust Rõuge valda viiva tee 4. kilomeetril kinni Võru Keskkooli vanemate klasside õpilased, kes püüdsid telegraafipostidele kleepida nõukogudevastaseid lendlehti:

- 1) Veski Heino Voldemari p. sünd. 1928. a. 9. kl. õpilane
 - 2) Kaska Valev Jaani p. sünd. 1929. a. 10. kl. õpilane
 - 3) Tammemägi Hans Rudolfi p. sünd. 1929. a. 9. kl. õpilane
- Läbiotsimisel võeti kinnivõetuil ära 259 nõukogudevastase sisuga lendlehte, sh. Nõukogudevastase ajalehe Ugandi eksemplar.
ENSV Siseasjade rahvakomissar kindralmajor A. Resev
ERA F R-1.N5 s127. 1106-109

Nr 99

kevad 2012

XVIII aastakäik

TÄNANE LEHT: TAMMEMÄGI HANS ☒ SÕPRUSE 1-4, VALGA 68203 ☎ 56140290

Jumalaga, Valev!

2012. aasta 3. Ülestõusmispühal, teisipäeval 10. aprillil lahkus jäädavalt meie hulgast üks Ugandi grupi viimaseid tunglakandjaid VALEV KASKA.

Päike käis juba kõrgemalt, soojendas maad, metsi ja äratas inimeste südames uusi ootusi ja lootusi. Ent see kõik ei olnud enam Sinule, Valev, Sina asusid Toonela teele. Teele, kuhu me kõik kord asume, kes varem, kes hiljem. Me järel rohtub me eluteerada, jäävad meist maha vaid üksikud teetähised, milliseid suutsime luua või püstitada meile antud aja jooksul. Kes rohkem, kes vähem või kes elas ainult iseendale. Sina, Valev, suutsid rohkem kui paljud meie hulgast. Sa olid teoinimene. Ohverdasid Eestimaa vabaduse ja iseseisvuse heaks oma isikliku elu arvelt aega, aega ja vaimujõudu ja sageli ka raha, mida meiesugustel oli alati niigi vähe. Sinu tegemisi hinnati, kadestati, ironiseeriti ja ei osatud, õieti ei tahetud vääriliselt hinnata, tasustada. Sinu elu ja töö on kokkuvõtlikult ära toodud Sinule pühendatud nekroloogis "In memoriame" ja ei vaja minupoolset ülekordamist.

In memoriam

VALEV KASKA

4. II.1929 – 10. IV.2012

10. aprillil lahkus meie seast Valev Kaska.

Valev Kaska sündis 1929. aasta 4. veebruaril Võrumaal Rõuge vallas Sänna-Mäeveski omaniku neljanda lapsena.

1946. aasta veebruaris Valev Kaska arreteeriti, sest ta kuulus koolipoiste organisatsiooni Ugandi ja oli samanimelise ajalehe toimetaja. Balti sõjaväetribunali otsusega mõisteti ta 1946. aastal kuueks aastaks tööparanduslaagrisse. Algul viibis Valev Kaska Lasnamäe vanglas, 1947. aasta jaanuaris viidi ta Solikamskisse. Metsatöö võttis külm jalad ja käed. Taastumine haiglas kestis kaua ning alles 1948. aasta märtsis saadeti ta uuesti tööle. Algul oli ta ametis tisliripusepana, siis laohoidja, majandusjuhataja ja töökoja juhatajana.

Laagrist vabanes Valev Kaska 1952. aasta kevadel ja sai õiguse asuda elama Viljandisse. Ta töötas ehitustöölisena Viljandi rajoonidevahelises ehituskontoris. 1953. aastal asus ta õppima Tallinna kinomehaanika kooli, kuid õige pea saatis miilits ta Viljandisse tagasi, sest tal polnud õigust Tallinnas elada.

Valev Kaska lõi kaasa ühiskondlikus tegevuses ja jõudis palju. Ta oli Viljandi linnavolikogu liige aastail 1993–1996 ja kuulus alates

1968. aastast Eesti Muinsuskaitse Seltsi. Osales aktiivselt Tarvatu Vabadussõjas langenute mälestussamba taastamisel Mustlas.

Oli Tarvatu Eesti Kodanike Komitee esimees, Sakala Noorte Kotkaste ja Kodutütarde Sõprade Seltsi asutajaliige ning 1993. aastast esimees.

Samuti oli ta Kindral Johan Laidoneri Seltsi Viljandi osakonna asutaja ja juhatuse liige, 2008. aastast Eesti Endiste Poliitvangide Liidu ja selle Viljandimaa ühingu esimees, Endiste Õpilasvabadusvõitlejate Liidu, Viljandimaa Muinsuskaitse Ühenduse ja Jaani koguduse liige, Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei asutajaliige ja hiljem selle Viljandi piirkonna esimees, 1995. aastast Isamaaliidu liige ja aastail 2000–2002 selle Viljandi piirkonna esimees.

2010. aasta juunis valiti ta teenete eest meie noorsoo kasvatamisel Kaitseliidu Sakala maleva auliikmeks.

Vanemas eas tegeles Valev Kaska mälestuste kogumise ja jäädvustamisega. Ta koostas kolm raamatut.

Valev Kaska oli hea isa oma kolmele pojale, abivalmis vanaisa seitsmele lapselapsele ja tubli vanavanaisa ühele lapselapselapsele. Mälestus temast jääb alati nende südamesse.

Valev Kaska saadetakse viimsele teele laupäeval, 21. aprillil kell 14 Jaani kirikus.

*Viljandimaa Muinsuskaitse
Ühenduse*

*Kaitseliidu Sakala maleva
Sakala Noorte Kotkaste ja
Kodutütarde Sõprade Selts
Eesti Endiste Poliitvangide
Liit*

*Endiste Õpilasvabadus-
võitlejate Liit
Kindral Johan Laidoneri Selts
Isamaa ja Res Publica Liidu
Viljandimaa piirkond*

Nii lisan vaid meenutusi meie sõprussidemetest, millised said teoks algkooli kolmandast klassist alates minu täditütre Koidu Petersoni vahendusel, kes oli Valevi klassiõde Sanna algkoolis, mina aga olin Nursi algkooli õpilane. Koolipõlve sõprussidemed on kõige ehedamad ja ehtsamad, nad tulevad südamesunnil ja on vabad kõigist kõrvalmõjudest. Peale isikliku sobivuse süvendas sõprust meie mõlema osalus noorkotkaluses ja vanemate head suhted. See sõprus süvenes veel keskkooli päevil, Ugandi vastupanu grupi loomisel, vanglate ja surmalaagrite põrgu läbimise käigus, punavõimu embuses elades, Balti keti ja vabaduse tormilistes tuultes. See sõprus pidas katkematult ja vankumatult vastu Valevi viimaste elupäevade lõpuni. Ma ei tea oma hääbuva elu lõpuaega, aga praeguseks on neid sõprusaastaid 73, on mida meenutada ja mäletada.

Me ei saa iialgi teada, millised olid Valevi viimased mõtted või sosistatud sõnad maise möödaniiku lävel. Võime ainult meenutada mõningaid üksikuid arutelusid või tegemisi, milliseid elasime läbi koos. Oma põhiteose "Vastupanuvõitlus" eessõnas mainib Valev nelja "poisi" arutelu tulevase teose olemuse kohta, kusjuures materjalide kogumine ja toimetamine jäi Valevi õlule. See oli 2004. aasta veebruaris. Materjalide laekumise ja viimistlemise ning käsikirja edenemise käigus andis Valev aegajalt seda ka mulle tutvumiseks. Üks Valevile lähedasi inimesi on Valevit iseloomustanud, kui töökat, arukat ja põhimõttekindlat inimest, kes alati oli kursis aktuaalsete päevaprobleemidega ja paistis vestluses silma omapoolsete seisukohtadega! Seda Valev kindlasti ka oli. Kuna igatiüks meist on ka ebatäiuslik, ei lähe alati korda kõike hõlmata oma seisukohtadega. Soovitasime Valevil jätta ära "Vastupanuvõitluse" esileheküljelt tekst "Kommunism võrdub natsismiga, sirp ja vasar haakristiga", kuna need asjad pole võrreldavad ja kummardamised lääne suunas holokausti varjus õigustada bolševikega koostöö tegemist ei ole vähemalt meie rida mitte. Sama lugu oli soovitusel vähendada Ü.Adamsoni materjali vähemalt punasportlike ja laagrikesksete saavutuste eest saadud diplomite eksponeerimisel. Pealegi eelnevalt Ü.Adamsoni kirjutisega tutvunud tema enda kooli- ja klassiõed nimetasid neid tema nägemuseks ja arusaamaks ja endid sellega ei seostanud. Nii saigi võimalikuks, et tubli kolmandiku raamatust hõlmab "adamsoniaada". Oma sõbra Ülo Adamsoni käitumisest on Valev pikemalt kirjutanud 2011.a. Ugandi 98. nubris. Soovitasime seda mitte avaldada, sest see ei muuda midagi ja pigem heidab ebameeldivat varju kuperjanovlaste kui ka kõigi koolipoiste liikumisele. Lugu on ilmunud Valevi "omapoolse põhimõttekindluse" tulemusena.

Palju tõsisem arvamuste lahknevus tekkis Lükka punkrilahingus hukkunud metsavendade mälestuskivi teksti osas. Kuna vahetult punkris tapeti üheksa metsavenda, põgenema pääses kolm meest: Arnold Ottan, Kristjan Tuvikene ja Erich Sepp. Üks punkrielanikest Manivald Mõttus viibis 28. detsembri varahommikul veel isakodus, kuhu ta oli tulnud eelmisel õhtul toidukraami hankima. Ottan ja Tuvikene langesid hiljem KGB kätte, ent see et nad olid olnud Lükka punkris, ei tulnutki välja. Kurvem oli aga Erich Sepa ja Manivald Mõttuse saatus, kes jätkasid võitlust metsavendadena. Lõpuks nad haigestusid ning et mitte olla saatusekaaslastele koormaks ja jõuetuna sattuda KGB piinakambritesse, teostasid väidetavalt enesetapu ja on maetud teadmatutesse tundmatutesse haudadesse. Et Sanna Vabadusõja

mälestussambale on kantud ka kahe teistel rinnetel langenute sännalaste nimed, oli loogiline ettepanek Valevile, kui mälestuskivi püstitamise mõtte algatajale, kivi püstitamise organiseerimise ja tööde teostamise eestvedajale, kanda kivile ka nende kahe hukkunud sännalase nimed. Seda lootsid ka nende lähedased, kes oma soovi edastasid minu kaudu Valevile ja toetasid kivi püstitamist tavapärasest suurema rahasummaga. Ent Valevi põhimõttekindlus ja omapoolne seisukoht olid järsult eitavad.

Vabadussõja ausammas Sannas

Minu veenmisoskusest seda muuta jäi väheseks: kui mina soovivat nende nimede jäädvustamist, siis võivat organiseerida omaette mälestuskivi. Nende sännalaste vahele tekkis mõra ja tundsin sellest piinlikust, ent ega needki kaks eesti meest meist unustatud ei ole, nende nimed on omaste südames.

Tekst Lükka mälestussambal

Otse uskumatu võib tunduda võhikule, kes pole Valevit tundnud, tema suutlikkus oma mõtteid teoks teha.

Parimaks näiteks on Valevi kavandatud Lükka memoriaali rajamine. Selle moodustavad langenud metsavendadele pühendatud mälestuskivi Võru-Valga maantee ääres Nursis, taastatud punker Lükka Luhasoos, sinna rajatav plankudest matkarada ja endises Nursi koolihoones avatud metsavenna tuba ning kodukandi tuba. Oma tööst rõõmu tunda ei ole Valevile Nursis kahjuks antud. Aga kindlasti rõõmustasid teda tema algatatud Ugandi tähistusega mälestustahvlite paigaldamise hea kordaminek manalasse varisenud ugandlaste Kalju Liini, Heino Veski ja Heino Mõtuse kalmudele. Ka osalemine J.Laidoneri ratsamonumendi püstitamisel Viljandi lossimägedes.

Sakala Noorte Kotkaste ja Kodutütarde Seltsi juhatus

Mainimisväärne on Valevi osalemine noorkotkaste ja kodutütarde tegevuse taastamisel Viljandimaa koolides ning Sakala Noorte Kotkaste ja Kodutütarde Sõprade Seltsi loomisel. Valevi teine ilmunud raamat "Eesti iseseisvuse eest" kajastab kooliõpilaste kirjandite, referaatide ja "uurimuste" tulemusi. Ja need tulemused näitavad ehmatavalt viletsat ja võhiklikku olukorda oma riigi ajaloo tundmisel, lahtimõtestamisel õpilaste kui ka samal tasemel "juhendajate" poolt Valevile pühendatud nekroloogis on juttu kolmest avaldatud raamatust - kahjuks olen neist vaid kahte kohanud. Minu arvates tuleb kolmanda raamatuna käsitleda Valevi kõige suuremat oma eluloo kirjapanekut juba 2003. aastast alates, mille üksikuid osasid on ta mulle lugeda andnud. Esimene versioon oli lühikokkuvõte, hiljem lisandusid laagrielu põhjalikumad kirjeldused. Kuna minul olid säilinud kõik Valevi saadetud kirjad vangilaagri aegadest asumisoleku aastateni, võttis Valev need enda valdusse, et leida sealt tugimaterjali mälule. Samas käis ta väljaidee laiendada raamatu tausta minu kirjavahetuses säilinud huvitavate isikute kirjade arvel - nagu tuntud soomepoisi ja mälumängudes osalenud Robert Helde kirjad, doktorite Somre ja Otsingu kirjad, legendaarsete metsavendade Heeskade proviisorist venna Augusti kirjad, jne..

Nendes üksikutes lõikudes, mida sain lugeda, ei olnud kasutatud ei tema omi ega teisi kirju. Ilmselt oli tal isiklikku materjali piisavalt. Tegin etteheiteid liigse geneoloogilise aspekti esiletõstmises mulle lugeda sattunud lõikudes, sellele reageeris ta küll vastupidiselt. Kuna oleme erinevate tõekspidamisega invidiidid usulistes küsimustes, julgesin kahelda Valevi valitud raamatu pealkirjaga "Omal jõul" paikapidavuses. Sest oma eluteel ei ole ma omal jõul mitte vähemati suutnud korda saata. Olen tunnetanud kogu elu mingit kõrgemat võimu, mida tunnen Jumal Jehoova nimepidi, minu elu juhtimas ja saatmas nii heas kui halvast. Eks sellepärast olen pälvinud nõrga inimese

nime ja seda ma olen. Sest jääda ellu läbi vanglate, surmalaagrite külma ja nälja, Siberi asumise õuduste ja elamise alustamise ENSV-s ei oleks ma omal jõul suutnud.

Omal jõul

(läbi mustade maa)

Sellise pealkirjaga „Omal jõul läbi mustade maa“ ja paljud teised ennesõjaaegses Eestis ilmunud raamatud „Looduse kuldraamatu“ sarjas, kujundasid meist mõtlevad ja isetegijad poisid. Me saime hakka Siberis ja okupeeritud kodumaal.

Me jäime eestlasteks.

Valev Kaska

Valevi kolmanda raamatu esileht

Aga eks Valev ilmselt tundis oma jõudu ja teistel pole põhjust selles kahelda. Keegi on kusagil kirjutanud mõtte ja sõnad, millised on sobilikud ka Valevi puhul: me ei pea leinas virisema Su lahkumise puhul, vaid olema tänulikud ja õnnelikud, et Sa meie hulgas olemas olid oma perekonna, sugulaste ja sõprade, oma Eesti isamaa ja rahva heaks.

Veelkord jumalaga, Valev.

Sinu ugandlasest vana sõber Hans..

**METSAVENNA TOA
AVAMINE 18.05.2010**

Mets on eestlasele alati pakkunud varjupaika eest varju ja kaitset. 1944.a vene okupatsiooni algul hakkasid vallutajate ja nende kohalike käelaste eest end peitma mehed ka Lõõki küla naabruses. Et metsa ehitatud punker ei olnud lihtsalt ennast varjupaika meeste peetupaik, näitab tollase julgeoleku uurimistoimikutes säilinud materjal, mida kinnitavad punkerikohalt leitud kirjutusmasina ja raadioaparaadi jäänused. 28.12.1945 juhitel reetmise tulemusena venelased punker juurde. Langes 9 metsavend. Neile on püstitatud mälestuskivi. Selle ajastu olude tutvustamiseks ongi Metsavenna tuba.

Metsavenna toa avamine sai teoks erastikute annetuste toel.
Eritline tänu:
Mart Roos, Arnold Unt, Valev Kaska.

Metsavenna tuba on avatud Nursi raamatukogu lahtiolekuaegadel.
Infoteel. 7879 331 ja 5331 3107
(Sirje Saarmäe)

**NURSI KANDI TOA
AVAMINE 18.05.2010**

Nursi kandi muuseumitoa eimärgiks on kodukohaga seotud kultuuriväärtustega aegade ja teabe kogumine, säilitamine ja eksponeerimine. See kõik aitab luua sidet mineviku ja oleviku vahel. Meie ülesandeks on, et inimesed ei unustaks minevikku ning mõistaksid ajalugu. Väga oodatud on külalastele mälestused ja ühistühendused.

Nursi kandi toa avamine sai teoks Kohaliku Omaalgatuse Programmi toel.
Eritline tänu:
Sirje Saarmäe, Piret Soe, Ilse Valk.

Nursi kandi tuba on avatud Nursi raamatukogu lahtiolekuaegadel.
Infoteel. 7879 331 ja 5331 3107
(Sirje Saarmäe)

TERE TULEMAST!

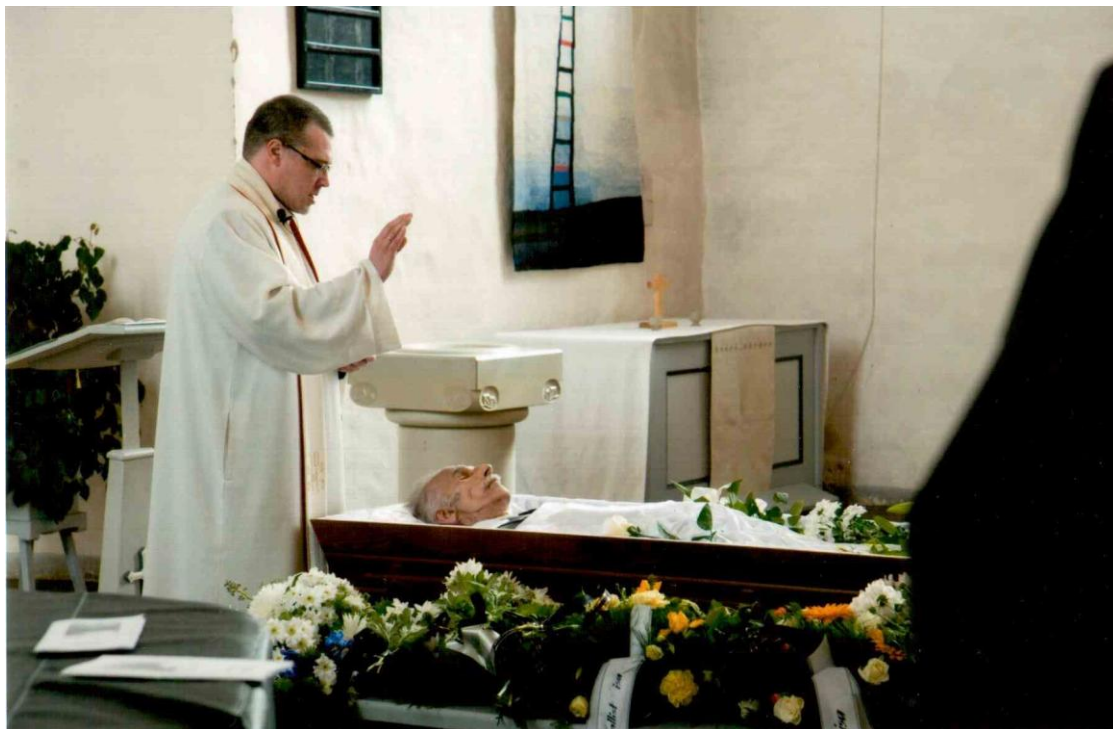
Väike osa Valevi tegudest

Valevi läbi aegade säilitatud noorkotka vormimüts

Teenetemärgid

Hetki Valevi ärasaatmisest Jaani kirikus